

MAGA A U FHIMA KUVHALELE KWA



MANWELEDZO A U GUDA

Tshimedzi 2023

Maga aya u fhima kuvhalele a Tshivenda o pika u khwathisedza u vhala kha gireidi dza fhasi Afrika Tshepembe. Hu na u pfesesa uri mveledziso ya u vhala ndi ya ndeme kha vhadededzi. U vhala hu katela zwikili zwa luambo, zwibveledzwa na zwo disendekaho nga kuambeke. Thyeori dza u guda u vhala dza sialala dzo disendeka vhukuma nga zwa Tshiisimane, fhedzi zwiedziswa zwiswa zwi katela maitete o fhambanaho a luambo. Mushumo wa u sima zwitandadi zwa u vhala wo rangwa phanda nga Muhasho wa Pfunzo dza Mutheo.

Zwiṭaluli zwa luambo zwa Tshivenda

Tshivenda Luambo lwa hayani lu ambiwa nga vhathu vha Afrika Tshipembe vha linganaho 2.5%. Zwiṭaluli zwa luambo lwa Tshivenda zwo fhambana na zwa dziṅwe nyambo nznhi dza Afrika Tshipembe. Luambo ulwu lu elana na nyambo dza Zimbabwe na Mozambique nahone lu na kuṅwalele ku re khagala kwa thevhekano dza themba dzi konḁaho na tswayo. Kuṅwalele kwo khetheaho, pfalandoṭhe dzi si gathi, sisiteme ya themba dzi konḁaho, na mubulo wo fhambanaho vhukuma zwi sumbedza u fhambana ha Tshivenda kha mbono ya kuvhalele kwa Afrika.

Hezwi zwi amba uri mveledziso ya u vhala ya vhagudi ya Tshivenda i nga ṭavhanya nga ṅwambo wa vhushaka ha maḁedere na mibvumo vhu sa gumi.

Vhagudi vha Tshivenda Luambo lwa Hayani vha Vhuimo ha Fhasi vha tea u vhala nga u elela hani na u kona u pfesesa zwe vha vhala”?



Gireidi ya 1: Vhagudi vha tea u swikelela maḁedere na mibvumo ya 40 yone nga minete (clspm). Maga aya o tea kha vhagudi vha Tshivenda Luambo lwa Hayani sa zwe a tiswa zwone kha vhavhali vha dziṅwe nyambo dza Afrika.

Gireidi ya 2: Vhagudi vha tea u vhala gumotuku la maipfi a 35 one nga minete (cwpm) u bva kha phara. U vha fhasi ha tshikalo itshi zwi sumbedza u kundelwa u kona u vhala na u kondelwa u pfesesa. Vhagudi avha vha toda thuso ya u futelela kha u elela na u dzulela u ita ndowendowe ya u vhala. Vhagudi vha swikelelaho maga a tshanduko ya u bva kha u thukhukanya maipfi u ya kha zwikili zwa u vhala zwa ntha (u bva kha u guda u vhala u ya u vhalela u guda).

Gireidi ya 3: Maga o tiwa kha 55 cwpm. U swikelela u elela uhu zwi amba uri mugudi ane a khou shuma nga ngelekanyo ha ngo futelela u thukhukanya maipfi, zwine zwa mu tendela u kona u pfesesa zwine tshibveledzwa tsha amba. Ndi zwa ndeme uri vhagudi vha Gireidi ya 3 vha dithenise kha zwibveledzwa zwa nganetshelo na zwa u wana mafhungo u itela u khwinisa vhukoni havho.

Gireidi ya 6: Tshikalo tshi a gonya u ya kha 90 cwpm. Kha gireidi iyi vhagudi vha tea u livhana na zwibveledzwa zwilapfu zwo dodombedzwaho, zwine zwa toda muhumbulo u shumaho u sa lemedzwi. U vhala fhasi ha 90 cwpm zwi do ita uri u fara mafhungo u bva kha zwibveledzwa zwilapfu zwi konde.

Musi vhagudi vha tshi tea u swikelela maga aya o tiwaho, vhunzhi ha matshudeni a kale kha thodiso a vho ngo zwi kona, zwine zwa sumbedza vhukoni ha kufunzele kha Tshivenda nga ngomu kijasirumuni hu si maga o tiwaho a sa swikelele.

Maga o tiwaho a kuvhalele ri a shumisa hani?

VHULANGULI HA VUNDU NA HA VHUKATI	TSHIKOLO	KIJASIRUMU
U wana thlutshedzo ya vhukoni ha u vhala.	U wana maga na zwo sedzwaho zwine vharangaphanda vha tshikolo vha nga sedza khazwo zwi elanaho na zwipikwa zwa u vhala zwa lushaka.	Maga ane nga khao ha nga elwa u khwathisedza zwikili zwa u vhala na tshikalo tsha thikhedzo kha zwikolo zwo imaho ngauri.
U bula zwi khagala maga na zwo sedzaho u mona na sisiteme.	U ita zwilinganyo zwa ndingo u mona na zwikolo na uri ndingo dza tshikoloni dzi elane na zwi sedzwaho kha zwipikwa zwa u vhala zwa lushaka.	U sedza kha u dzhenelwa u itela thikhedzo ya vhadadedzi kha u vhala na thikhedzo ya ndulamiso, na uri vhadadedzi vha shandukise zwo sedzwaho kha u funza u itela thodisa dza vhana.
U sedza mvelaphanda zwi disendeka nga muelo na vuhulwane ha mavhaka a u vhala na u vula ndila u itela phindulo dza u dzhenelwa dzi fhatsho.	Vhadadedzi vha nga topola uri ndi vhagudi vhangana kijasini dzavho vhane vha khou bvelaphanda zwavhudi na uri hu tea u diswa thikhedzo ifhio kha vhane vha khou kondelwa.	U sedza kha mbekanyamushumo dza ndulamiso na nyito dzo sedzaho vhagudi vha re khomboni uri vha kone u vhala na vho vhane vha sa khou swikelela maga o tiwaho.

Ro bveledza hani maga aya o tiwaho?

Maga a u vhala kha gireidi dza fhasi a Tshivenda o disendeka nga ndingo dza u vhala dzo itwaho kha vhagudi vha fhiraho 3,000 u mona na zwikolo zwi si na mbadelo zwa 60 Venda, kha Vundu la Limpopo. Hu na tshumisano, vhomakone na Muhasho wa Pfunzo dza Mutheo, vha khou tikedzwa nga vha USAID/nyito ya KUSHUMELE ya Tshipembe ha Afrika, vho bveledza na u linga mvelelo dza u vhala kha gireidi dza fhasi u itela u bveledza maga aya a kuvhalele kha Tshivenda u vbona ngivho ya majedere na mibvumo nay a u vhala nga u elela. Gireidi dza 1, 3, na 6 dzo bveledzelwa maga a kuvhalele ho sedza data yo kuvhanganyiwaho u bva kha vhagudi vha re kha themo ya u thoma ya Gireidi 2, 4, na 7 nga 2023 – u itela u katela u xelelwa nga tshifhinga tsha u guda nga mulandu wa u thithiswa nga COVID-19. Data yo kuvhanganyiwa u bva kha zwitiriki zwa Vhembe Vhubvaquvha na Vhukovhela nga 2023.